

**UMOWA O KUMULATYWNE
PRZYSTĄPIENIE DO DŁUGU
JAKO SPOSÓB
ZABEZPIECZENIA
WIERZYTELNOŚCI**

Ewa Kosior

MONOGRAFIE

UMOWA O KUMULATYWNE PRZYSTĄPIENIE DO DŁUGU JAKO SPOSÓB ZABEZPIECZENIA WIERZYTELNOŚCI

Ewa Kosior

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 27 listopada 2015 r.

Recenzent

Dr hab. Przemysław Drapała, prof. ALK

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Łamanie

Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-264-9900-5

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Ukochanym Rodzicom

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	15
Rozdział I	
Zabezpieczenie wierzytelności w historii prawa – zagadnienia ogólne	19
1. Zabezpieczenie wierzytelności w prawie antycznym	19
2. Zabezpieczenie wierzytelności w Polsce do czasu rozbiorów	27
3. Zabezpieczenie wierzytelności w Polsce od czasu rozbiorów do II Rzeczypospolitej	28
3.1. Zabezpieczenie wierzytelności w Kodeksie Napoleona	28
3.2. Zabezpieczenie wierzytelności w systemach germańskich	33
3.3. Zabezpieczenie wierzytelności pod zaborem rosyjskim	36
4. Zmiana dłużnika pod rządami kodeksu zobowiązań	37
4.1. Translatywna zmiana dłużnika w kodeksie zobowiązań	37
4.2. Umowne kumulatywne przystąpienie do długu	42
4.3. Ustawowe kumulatywne przystąpienie do długu	44
4.4. Zasady wspólne dotyczące przejęcia długu	46
5. Przystąpienie do długu w okresie powojennym	48
6. Kierunki rozwoju zabezpieczeń wierzytelności w ujęciu historycznym	50
Rozdział II	
Konstrukcja umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	53
1. Pojęcie i funkcja kumulatywnego przystąpienia do długu	53
2. Treść (elementy) umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	55
3. Strony umowy	58
4. Forma umowy	61

5. Przedmiot umowy	66
5.1. Powinność świadczenia (dług) jako przedmiot zobowiązania	66
5.2. Dług osobisty	69
5.3. Dług z wadliwej czynności prawnej	71
5.4. Dług zaskarżalny i niezaskarżalny	73
5.5. Dług przyszły	75
5.6. Kompleks długów i dług o charakterze globalnym	84
5.7. Dług publicznoprawny	88
5.8. Dług solidarny	95
6. Charakter prawny umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	97
6.1. Umowa zobowiązująca	97
6.2. Umowa gwarancyjna	99
6.3. Umowa kausalna	102

Rozdział III

Konfiguracje podmiotowe umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	111
1. Umowa pomiędzy wierzycielem i przystępującym do długu a umowa z udziałem trzech podmiotów	111
2. Przystąpienie do długu w formie <i>pactum in favorem tertii</i> (art. 393 k.c.)	116
2.1. Warunki zawarcia umowy przystąpienia w formie <i>pactum in favorem tertii</i>	116
2.2. Pozycja prawna wierzyciela w razie zawarcia umowy przystąpienia w formie umowy na rzecz trzeciego	121
2.3. Pozycja prawna dłużnika łącznego i relacje między współdłużnikami	124
2.4. Uwagi dotyczące zastosowania konstrukcji <i>pactum in favorem tertii</i> (art. 393 k.c.) do umowy o przystąpienie do długu	125
3. Umowa o zwolnienie dłużnika przez osobę trzecią z obowiązku świadczenia (art. 392 k.c.) oraz niewłaściwe przejęcie długu (art. 521 § 2 k.c.)	127
4. Skuteczność umowy w świetle zgody na przystąpienie do długu podmiotów niebiorących udziału w umowie	132
4.1. Zgoda wierzyciela	132

4.2. Zgoda dłużnika	138
4.3. Zgoda na przystąpienie do długu a uznanie długu	140

Rozdział IV

Charakter prawny i zakres odpowiedzialności dłużników	144
1. Solidarny charakter odpowiedzialności przystępującego	144
1.1. Podstawy ukształtowania odpowiedzialności dłużników w oparciu o zasadę solidarności	144
1.2. Solidarność długu i odpowiedzialności	155
1.3. Tożsamość i odmienność zobowiązań współdłużników w świetle zasady solidarnej odpowiedzialności dłużników łączych	157
1.4. Zasada niezależności zobowiązań współdłużników	162
2. Dopuszczalność ukształtowania odpowiedzialności współdłużnika na zasadzie odpowiedzialności akcesoryjnej	165
3. Dopuszczalność ukształtowania odpowiedzialności współdłużnika na zasadzie odpowiedzialności subsydiarnej	169
4. Przedmiotowy zakres odpowiedzialności dłużników	171

Rozdział V

Pozycja prawna podmiotów uczestniczących w umowie o kumulatywne przystąpienie do długu	174
1. Pozycja prawna podmiotów w ramach umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	174
1.1. Pozycja prawna dłużników wobec wierzyciela	174
1.2. Pozycja prawna wierzyciela wobec dłużników	181
1.3. Pozycja prawna współdłużników solidarnych we wzajemnych relacjach	185

Rozdział VI

Przystąpienie do długu a poręczenie	192
1. Uwagi wstępne	192
2. Charakter odpowiedzialności podmiotu zabezpieczającego dług	195
3. Zakres odpowiedzialności podmiotu zabezpieczającego dług	201
4. Prawo regresu	204
5. Kryteria rozróżnienia umowy poręczenia i umowy o kumulatywne przystąpienie do długu	209
6. Kumulatywne przystąpienie do długu i poręczenie w świetle prawa podatkowego	216

Rozdział VII

Ustawowe przystąpienie do długu – przykłady, cechy

charakterystyczne	218
1. Odpowiedzialność zbywcy i nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego za zobowiązania związane z jego prowadzeniem – art. 55 ⁴ k.c.	218
2. Przystąpienie do długu państwowych osób prawnych (art. 40 § 2 k.c.)	229
3. Przystąpienie do długu w przypadku spółki cywilnej (art. 874 k.c.)	231
4. Odpowiedzialność nabywcy ogółu praw i obowiązków w spółce osobowej (art. 10 k.s.h.)	232
5. Odpowiedzialność osoby przystępującej do spółki osobowej (art. 32 i 114 k.s.h.)	237
6. Odpowiedzialność osób zawierających umowę spółki osobowej z przedsiębiorcą jednoosobowym (art. 33 i 116 k.s.h.)	239
7. Inne przykłady ustawowego przystąpienia do długu	244
8. Umowne a ustawowe przystąpienie do długu	247
Zakończenie	255
Bibliografia	267
Wykaz aktów prawnych	279
Orzecznictwo	281

Wykaz skrótów

Akty prawne

- austr. k.c. – kodeks cywilny austriacki z 1811 r. (niem. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, ABGB)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.z. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 z późn. zm.)
- KN – Kodeks Napoleona (fr. Code Napoléon)
- niem. k.c. – kodeks cywilny niemiecki (niem. Bürgerliches Gesetzbuch, BGB)
- o.p. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 613)
- p.c.c. – ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 626 z późn. zm.)
- pr. bank. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.)

- u.p.d.o.f. – ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 361 z późn. zm.)
- u.p.d.o.p. – ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 851 z późn. zm.)
- p.u.n. – ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233 z późn. zm.)
- u.k.k. – ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumentskim (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1497 z późn. zm.)
- u.k.w.h. – ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 707 z późn. zm.)
- wł. k.c. – kodeks cywilny włoski (wł. Codice civile)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

- Apel.-W-wa – Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
- Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- LEX – System Informacja Prawnej LEX
- MoP – Monitor Prawniczy
- MPB – Monitor Prawa Bankowego
- MPH – Monitor Prawa Handlowego
- NP – Nowe Prawo
- NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1995–2003)
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

---

OSNC-ZD	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór dodatkowy
OSNP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003)
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPİKA	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	–	Państwo i Prawo
PPH	–	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	–	Prawo Bankowe
Prok. i Pr.	–	Prokuratura i Prawo
Pr. Spółek	–	Prawo Spółek
PS	–	Przegląd Sądowy
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TPP	–	Transformacje Prawa Prywatnego
Zam. Pub. Dor.	–	Zamówienia Publiczne Doradca

Inne skróty

SA	–	Sąd Apelacyjny
SN	–	Sąd Najwyższy
SPC	–	System Prawa Cywilnego
SPP	–	System Prawa Prywatnego
WSA	–	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Wprowadzenie

Charakterystycznym zjawiskiem współczesnych czasów jest pojawianie się normatywnej regulacji nowych typów umów nazwanych, określających prawa i obowiązki stron, a jednocześnie pozostawiających określone pole manewru stronom kontraktującym. Jest to tendencja wyraźnie widoczna, w szczególności w stosunkach profesjonalnych lub półprofesjonalnych. Wraz z rozwojem stosunków kredytowych poszukuje się nowych form zabezpieczenia, odpowiadających wymogom gospodarki rynkowej oraz potrzebom stron stosunku zobowiązaniowego, w szczególności w obrocie profesjonalnym. W konsekwencji wzrasta również znaczenie umownego przystąpienia do długu. Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu wykształca się w praktyce w celu zaspokojenia pewnych zindywidualizowanych lub nowych potrzeb uwzględniających sytuację gospodarczą. Funkcjonuje obecnie w oparciu o zasadę wolności (swobody) umów jako *de lege lata* nienazwana figura prawna. Ustawodawca unormował bowiem jedynie zmianę dłużnika w drodze przejścia zobowiązania na inną osobę, czyli tzw. zwalnającego przejścia długu.

Kumulatywne przystąpienie do długu jest zabezpieczeniem wiarytelności często stosowanym w obrocie profesjonalnym, gdzie co najmniej jedną ze stron jest podmiot zajmujący się tego rodzaju działalnością zarobkowo. Chodzi głównie o banki i inne instytucje finansowe udzielające kredytów i pożyczek. Podstawę udzielenia zabezpieczenia stanowi zasadniczo umowa kredytu czy pożyczki. W praktyce samo ustanowienie zabezpieczenia uzależnione jest od żądania wierzyciela, gdyż z reguły jest ono ustanawiane przed udzieleniem kredytu czy pożyczki (art. 69 ust. 2 pkt 6 i art. 70 ust. 2 pr. bank.). Stronom pozostawia się pewnego rodzaju swobodę co do wyboru formy zabezpieczenia. Niemniej zabezpieczenie może być ustanowione później, tj. po udzieleniu pożyczki czy kredytu,

zwłaszcza wobec zagrożenia terminowej spłaty kredytu z uwagi na żyły stan majątkowy kredytobiorcy (por. art. 93 pr. bank.).

Formy zabezpieczenia wierzytelności (należności) stosowane w praktyce działalności bankowej są zróżnicowane, m.in. ze względu na kredytowany podmiot. Truizmem jest stwierdzenie, że inne formy zabezpieczeń stosowane są w stosunku do osób fizycznych, inne zaś wobec osób prawnych. Rozpowszechniony jest pogląd, iż kredytowanie osób fizycznych jest mniej ryzykowne, gdyż cechuje je duża spłacalność, znaczne rozdrobnienie i wysoka dochodowość. Kredytowanie przedsiębiorców, zwłaszcza działających jako osoby prawne, niesie natomiast ze sobą ryzyko związane z wysokimi sumami udzielonych kredytów, często długoterminowymi i niepewnymi efektami ekonomicznymi zamierzonych inwestycji. Ustanowienie zabezpieczenia w tym ostatnim przypadku poprzedzone jest szczegółową weryfikacją sytuacji gospodarczej i finansowej podmiotu zabezpieczającego wierzytelność, w tym ustaleniem, czy istnieją powiązania gospodarcze lub organizacyjne z kredytobiorcą.

Podstawowe znaczenie w przypadku umowy pożyczki czy kredytu ma ustalenie możliwości wywiązania się dłużnika z zobowiązania (zdolność kredytowa) oraz pewności i wiarygodności oferowanego zabezpieczenia. Weryfikacja sytuacji gospodarczej podmiotu dającego zabezpieczenie jest niewątpliwym uprawnieniem banku, jakkolwiek żaden przepis ustawy nie nakłada na bank obowiązku zbadania zdolności kredytowej przystępującego do długu czy poręczyciela. Warto wskazać, że przystąpienie do długu może być zabezpieczeniem stosowanym nie tylko na wypadek niewypłacalności dłużnika (jak np. poręczenie stosowane wyłącznie „na wypadek” niewypłacalności), ale również wówczas, gdy stan niewypłacalności nastąpił. Okoliczność ta pozwala na uniknięcie niekorzystnych konsekwencji, jakie wiążą się ze stanem niewypłacalności dłużnika, w szczególności w związku z upadłością czy, w odniesieniu do jednostek organizacyjnych, likwidacją dłużnika. Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu może być zatem stosowana nie tylko przed zaciągnięciem zobowiązania przez dłużnika głównego, ale również później, bez względu na sytuację majątkową dłużnika.

Kolejną tendencją, obok wykształcania się nowych form zabezpieczenia wierzytelności, jest wzmocnienie pozycji podmiotu udzielającego zabezpieczenia, a jednocześnie rozwój instytucji zmierzających do ochrony słabszej strony stosunku umownego, jaką jest konsument.

Wszystkie te argumenty zostały wzięte pod uwagę przy analizie zagadnienia umowy o kumulatywne przystąpienie do długu przedstawionego w niniejszym opracowaniu, w tym elementów umowy, dopuszczalności przystąpienia do długu ze względu na przedmiot świadczenia, charakterystyki odpowiedzialności dłużników i wierzyciela. Istotne znaczenie dla weryfikacji prezentowanych tez miały również rozwiązania funkcjonujące w innych systemach prawnych.

Założenia co do treści zdeterminowały układ pracy. Rozdział pierwszy ma przybliżyć rozwój instytucji osobistych zabezpieczeń wierzytelności od czasów starożytnych – ze szczególnym uwzględnieniem przystąpienia do długu. W rozdziale drugim przedstawione zostały argumenty przemawiające za tym, że umowa o kumulatywne przystąpienie do długu należy do umów gwarancyjnych *sensu largo* o funkcji zabezpieczającej. W powołanym rozdziale zawarta została szczegółowa analiza rodzajów długów, jakie mogą być przedmiotem przystąpienia. Co do zasady na podstawie umowy można przystąpić do każdego długu, o ile nie jest to sprzeczne z ustawą, zastrzeżeniem umownym albo właściwością zobowiązania (*per analogiam* do art. 509 k.c.). Od powołanej zasady istnieją jednak wyjątki, które wynikają przede wszystkim z rodzaju długu. W rozdziale trzecim znajdują się rozważania prawne wskazujące na to, że umowa o kumulatywne przystąpienie do długu wymaga zaangażowania wszystkich podmiotów tego stosunku, gdyż wiąże się ze zmianą strony biernej stosunku zobowiązaniowego. W rozdziale tym pojawiają się przykłady zawarcia umowy przystąpienia do długu między przystępującym do długu a wierzycielem funkcjonujące w obszarze prawa bankowego, a mianowicie potwierdzenie poręczenia i potwierdzenie gwarancji. Rozdział czwarty pracy poświęcony został charakterowi odpowiedzialności dłużników w ramach umowy o przystąpienie do długu. Umowa ta kreuje solidarną, nieakcesoryjną i pierwszorzędną odpowiedzialność dłużnika łącznego, której zakres odpowiada zakresowi odpowiedzialności dłużnika pierwotnego. Poczynione wyżej ustalenia są podbudową dla kolejnego, piątego rozdziału pracy, w którym omówiona została wzajemna pozycja podmiotów stosunku zobowiązaniowego, w szczególności w zakresie przysługujących im zarzutów. W rozdziale siódmym zostały omówione wzajemne relacje pomiędzy przystąpieniem do długu a poręczeniem. Rozdział siódmy dotyczy ważnych kwestii z zakresu ustawowego przystąpienia do długu. Warto też podkreślić, iż kumulatywne przystąpienie do

długu nie tylko funkcjonuje w oparciu o wolę stron, ale również wynika z przepisu ustawy, jak np. w razie przystąpienia nabywcy przedsiębiorstwa czy gospodarstwa rolnego do długu zbywcy związanego z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa (art. 55⁴ k.c.). Jest to najpopularniejsza nazwa obok innych określeń, takich jak: niezwalniające przejęcie długu, łączne przejęcie długu czy po prostu przystąpienie do długu. Pojęcia te w opracowaniu są stosowane naprzemiennie. W powołanym rozdziale ukazano także cechy odróżniające ustawowe i umowne przystąpienie do długu.

Rozdział I

Zabezpieczenie wierzytelności w historii prawa – zagadnienia ogólne

1. Zabezpieczenie wierzytelności w prawie antycznym

Umowy zawierane obok umów głównych, a mające na celu zabezpieczenie praw stron stosunku zobowiązaniowego, znane były antycznemu prawu greckiemu, grecko-egipskiemu i babilońskiemu. W prawie greckim odnajdujemy początki instytucji *receptum argentariorum*. W prawie grecko-egipskim zwracają uwagę dodatkowe umowy zawierane przy transakcji kupna, tj. prawo odstąpienia od umowy (*pactum disciplicentiae*) oraz zastrzeżenie lepszej oferty (*in idem addictio*). Natomiast zabezpieczeniu wierzytelności w prawie antycznym służyły zasadniczo poręka i zadatek¹.

W prawie rzymskim podstawową gwarancją wykonania świadczenia przez dłużnika była ochrona procesowa dająca możliwość poddania dłużnika egzekucji majątkowej. Ochrona ta z czasem okazała się niewystarczająca, a wierzyciele poszukiwali dodatkowych sposobów umocnienia swoich wierzytelności. Zabezpieczenie to mogło mieć charakter rzeczowy, polegający na prawnej możliwości zaspokojenia swoich roszczeń na wypadek niewykonania długu przez dłużnika przez sprzedaż rzeczy należącej do dłużnika czy też do innej osoby. Do sposobów tych zaliczyć można takie instytucje, jak *fiducia cum creditore contracta*, zastaw ręczny (*pignus*), zastaw umowny (*hypotheca*), *stipulatio poenae* oraz zadatek (*arha*). Zabezpieczenie mogło mieć również charakter osobowy, polegający na stworzeniu odpowiedzialności osoby trzeciej, która oprócz dłużnika głównego odpowia-

---

¹ Zob. szerzej R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*, Warszawa 1955, s. 175.

dała za dług wobec wierzyciela. Do najważniejszych sposobów tego rodzaju umocnienia zaliczano: poręczenie (*adpromissio*) i zlecenie kredytowe (*mandatum pecuniae credendae*). Warto przy tym zaznaczyć, że rzymskiemu prawu kontraktowemu okresu klasycznego obca była nowoczesna koncepcja swobody umów. Prawo rzymskie przez wiele wieków stało na gruncie zasady nominalizmu kontraktowego. Skutki prawne rodziły tylko takie umowy, które mieściły się w którymś z typów umów nazwanych. Odejście z czasem od zasady nominalizmu spowodowało, że udzielono zaskarżalności niektórym postanowieniom nieformalnym. Od tego czasu sposobem umocnienia zobowiązania w prawie pretorskim stały się: nieformalne przyrzeczenie zapłaty cudzego długu (*constituutum debiti alieni*) oraz gwarancja bankiera (*receptum argentarii*).

Odpowiedzialność za cudzy dług – zarówno osobista, jak i rzeczowa – w rzymskiej terminologii prawniczej nosiła nazwę *intercessio*². Intercesja mogła mieć charakter kumulatywny (*cumulativa*), jeśli dłużnik występował obok intercedenta (najczęściej w umowie poręczenia czy przyjęcia zobowiązania w charakterze dłużnika solidarnego), lub też charakter uwalniająca (*privativa*), jeżeli dłużnik został przez intercedenta zwolniony od odpowiedzialności. Odmianą tej ostatniej była intercesja milcząca (*tacita*), czyli przyjęcie zobowiązania w cudzym interesie, występujące na zewnątrz jako zobowiązanie we własnym interesie (np. zaciągnięcie pożyczki w interesie osoby trzeciej, figurując jako dłużnik)³. Poniżej pokrótce zostaną omówione podstawowe sposoby zabezpieczenia wierzycelności w antycznym Rzymie.

Poręczenie było znane już w prawie antycznym babilońskim, greckim i asyryjskim. Treścią zobowiązania poręczyciela było początkowo przyrzeczenie, że dostawi on dłużnika, aby wierzyciel, którego wierzycelność nie została zaspokojona, mógł dokonać na nim egzekucji personalnej⁴.

---

² Warto zauważyć, że ograniczenie stosowania intercesji wprowadzono do prawa rzymskiego w 42 r. n.e. na podstawie *Senatus Consultum Velleianum*. Ograniczenie to dotyczyło kobiet, które z braku doświadczenia w zakresie zawierania umów pozbawiono możliwości występowania w charakterze osoby odpowiedzialnej za cudzy dług – zwłaszcza dług swoich mężów. Wprawdzie intercesja kobiet zasadniczo była ważna, jednak na mocy wspomnianej uchwały senatu kobieta pozwana mogła skorzystać z zarzutu *exceptio senatus consulti Velleiani*. Zarzut ten był jednak nieskuteczny, o ile kobieta otrzymała coś w zamian za intercesję lub jeśli wierzyciel był małoletni. Za czasów Justyniana możliwość kontraktowania kobiet została wyłączona i wszelkie akty intercesji kobiet były zasadniczo nieważne, za: K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 2000, s. 448.

³ R. Taubenschlag, W. Kozubski, *Historia i instytucje rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1947, s. 207.

⁴ Zob. szerzej R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne...*, s. 176.

W prawie rzymskim poręczenie (*adpromissio*) było umową między wierzycielem a osobą trzecią – poręczycielem (*adpromissor*), w której ten ostatni zobowiązywał się spełnić świadczenie w sytuacji, gdyby go nie spełnił dłużnik główny. Poręczyciel mógł przyjąć na siebie jedynie odpowiedzialność za szkodę (*fideiussor indemnitis*). Poręczenie ustanawiano w drodze stypulacji w trzech formach: *sponsio*, *fideipromissio* i *fideiussio*. Mogło ono zabezpieczać dług powstałe z jakiegokolwiek tytułu⁵. Warunkiem istnienia zobowiązania poręczyciela było istnienie zobowiązania dłużnika. Bez istnienia chociażby naturalnego zobowiązania głównego poręka nie mogła powstać. Ponadto o zakresie zobowiązania poręczyciela decydował zakres zobowiązania głównego. Poręczyciel odpowiadał za wszystko, czego można się domagać od dłużnika głównego, w tym za odsetki z tytułu zwłoki. Nieważna była poręka *in duriorem causam*, tzn. na więcej, niż wyniósł dług główny.

Pierwotnie proces o należność od dłużnika i od poręczyciela można było prowadzić tylko raz, dlatego wierzyciel musiał wybrać do procesu i do egzekucji osobę najpewniejszą⁶. Cesarz Justynian zniósł to ograniczenie, określając, iż dopiero rzeczywiste zaspokojenie wierzyciela zwalnia dłużnika i poręczycieli. Udzielił on również poręczycielowi przywileju żądania, aby wierzyciel najpierw pozywał i szukał zaspokojenia w majątku dłużnika głównego – tzw. *beneficium excussionis sive ordinis*. Wierzyciel mógł żądać wykonania zobowiązania od poręczyciela, gdy dłużnik główny był nieobecny lub niewypłacalny. Dopiero zatem w prawie klasycznym poręczyciel stał się odpowiedzialny prawdziwie akcesoryjnie (ubocznie) i subsydiarnie. Mógł on się jednak zrzec tego przywileju i utrzymać swoją odpowiedzialność jako pierwszorzędną. Co ważne, w najdawniejszym prawie rzymskim przyjmowano, iż dłużnik był winien, a poręczyciel był odpowiedzialny. Dopiero kiedy przyjęto konstrukcję, iż zarówno dłużnik, jak i poręczyciel są odpowiedzialni, ich odpowiedzialność stała się solidarna.

Poręczycielowi przysługiwały te same zarzuty, co dłużnikowi głównemu. Zasada ta nie dotyczyła zarzutów o charakterze osobistym. W przypadku uiszczenia cudzego długu przez poręczyciela przysługiwało mu prawo regresu o zwrot zapłaconej sumy. Nadto poręczycielowi przysługiwało tzw. *beneficium cedendarum actionum*, czyli prawo domagania się od

⁵ R. Taubenschlag, W. Kozubski, *Historia i instytucje...*, s. 204.

⁶ K. Kolańczyk, *Prawo...*, s. 447.

Ewa Kosior – doktor nauk prawnych; adwokat; specjalizuje się w prawie umów i kwestiach związanych z prawem wierzytelności; autorka kilkunastu publikacji z dziedziny prawa prywatnego.

Książka jest jedyną pozycją na rynku, w której kompleksowo omówiono - budzącą coraz większe zainteresowanie - instytucję kumulatywnego przystąpienia do długu. Instytucja ta jest stosowana w celu restrukturyzacji zadłużenia, jako sposób wyjścia z trudnej sytuacji finansowej. Najczęstsze przypadki przystąpienia do długu wiążą się z zaciągnięciem zobowiązania i udzieleniem kredytu, przystąpienie następuje więc z chwilą zaciągnięcia pierwotnego zobowiązania przez dłużnika głównego i nierzadko dotyczy przystąpienia do długu przyszłego.

W książce przedstawiono m.in. kryteria rozróżnienia pomiędzy poręczeniem a przystąpieniem do długu, sposób i formę zawarcia umowy, kształt podmiotowy umowy, jej przedmiot (rodzaj długu, który może zostać zabezpieczony w danej formie), dopuszczalność zabezpieczenia kompleksu długów lub długu globalnego, w tym przyszłego, a także rozróżnienie między ustawowym a umownym przystąpieniem do długu.

Publikacja skierowana jest przede wszystkim do pracowników instytucji finansowych zajmujących się zagadnieniem zabezpieczenia wierzytelności, banków, SKOK-ów. Zainteresuje również prawników praktyków: sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, a także aplikantów zawodów prawniczych.

9788326499005 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-9900-5

9788326499005

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 119 ZŁ (W TYM 5% VAT)